

Міністерство освіти і науки України
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
Університет Ауреля Влайку (Румунія)
Університет «Лучіана Блага» (Румунія)
Центральна бібліотека Болгарської
Академії наук (Болгарія)
Коледж Санта-Фе (США)
Державний університет Сан-Паулу (Бразилія)
Університет Метрополітен Лондон (Великобританія)
Національний університет «Одеська політехніка» (м. Одеса)
Західноукраїнський національний університет (м. Тернопіль)
Державний архів Полтавської області
Центральна бібліотека Полтавської міської територіальної громади

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи

**МАТЕРІАЛИ
X МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
25 листопада 2025 року**

Полтава

АРХІВИ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

Масове поширення грамотності населення наприкінці XIX століття спричинило збільшення масиву документів особового походження: щоденників, мемуарів, листування. Вони значно розширили джерельну базу для історичних досліджень, особливо це стосується історії XX століття. Такі документи, зазвичай не призначені для сторонніх очей, передають не тільки емоції та рефлексії конкретних людей з приводу буденних подій. Подекуди вони спростовують офіційну версію подій, особливо якщо це стосується репресивної політики тоталітарних і авторитарних режимів.

Наприклад, про механізм здійснення геноциду українського селянства можна дізнатися з нечисленних щоденникових записів очевидців Голодомору 1932-1933 років. Про деталі перебування остарбайтерів 1942-1944 років у Третьому рейхові свідчать їхні листи рідним в Україну. А поневіряння єврейської громади в Амстердамі 1942-1944 років яскраво описані у всесвітньовідомому щоденнику Анни Франк. Проте, якби такі історичні джерела не збереглися, нашим сучасникам складніше було б уявити жахіття Другої світової війни або штучного масового голоду.

Виникнення та масове поширення новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема соціальних мереж, суттєво вплинули на спосіб спілкування між людьми, які перебувають на відстані. Спочатку вони перейшли з паперового листування на електронне. Згодом і цей спосіб комунікації почав втрачати популярність, поступившись смс-повідомленням і дописам у соціальних мережах. Причому слід зауважити, що смс переважно більш лаконічні за традиційні паперові листи, а автори повідомлень у соціальних мережах часто ховаються за вигаданими іменами.

У наших сучасників практично зникла потреба вести щоденники, адже різноманітні гаджети надають можливість фіксувати кожен свій крок і

моментально публікувати ці свідчення, наприклад, у Facebook або Instagram. Тільки надзвичайні обставини, пов'язані з війною (відсутність інтернету та електроенергії, а також розуміння історичності моменту), спонукали окремих особистостей до ведення щоденникових записів. Зокрема, завдяки щоденникам журналістки Надії Сухорукової [1] та 8-річного хлопчика Єгора, який дописувачі у Facebook назвали щоденником Анни Франк ХХІ століття, світ дізнався про блокаду Маріуполя [2]. Проте соціальні мережі створювалися не для збереження архівних матеріалів. Призначення соціальних медіа – задовольняти потребу у швидкому, живому щоденному спілкуванні між людьми. Тому всі повідомлення й обговорення на цих платформах можуть бути швидко втрачені, пошкоджені, замінені, видалені. І сама технологія теж зазнає постійних змін, що безпосередньо відображається на довговічності збереження інформації.

Згодом інформація, опублікована у соціальних мережах, може стати цінним історичним джерелом за умови, якщо вчасно відбудеться веб-архівування. Цей процес аналогічний до традиційного архівування документів на паперових і плівкових носіях: інформація з інтернету відбирається, зберігається, обробляється та забезпечується до неї доступ майбутнім дослідникам. Практика веб-архівування була запроваджена лише у 1996 році. Завдяки ній зберігся величезний масив інформації про історію самої мережі, сучасного суспільства та про вплив інтернету на зміни методів міжособистісної комунікації [3]. У веб-архівах зберігається опублікована в інтернеті або оцифрована з друкованих видань інформація, переважно історично цінна й навіть унікальна, яка дозволяє розширити уявлення про важливі політичні або культурні події останніх десятиліть. Можливо, згодом веб-архіви стануть для багатьох одним із джерел особистих спогадів.

Необхідність копіювання сторінок користувачів соціальних мереж з метою їхнього архівування й подальшого зберігання українські архівісти усвідомили ще десятиліття тому. Тоді було зроблено висновок про доцільність

використання для копіювання соціальних мереж технології з мінімальною автоматизацією, яка, хоча й займає більше часу, але є безкоштовною і має кращу повноту завантаження сторінки [4].

Через обмеженість технологічних і кадрових ресурсів українських архівів процес веб-архівування соціальних мереж не було запущено. Сьогодні цим системно займаються переважно неурядові громадські організації такі, як, наприклад, Центр міської історії центрально-східної Європи у Львові. Його фахівці створюють архівні колекції публікацій у соціальних мережах (наприклад, Telegram), присвячених російсько-українській війні. Формування колекцій здійснюється завдяки технології з мінімальною автоматизацією копіювання, яка дозволяє більш ретельно опрацювати зміст заархівованих матеріалів, а також зібрати набір даних, відмінний від зібраного автоматично. До складу цих колекцій входять усі потоки текстових і голосових повідомлень, зображення, відео, наліпки, GIF та вкладені файли, збережені послідовно через певні проміжки часу у доступних до завантаження форматах HTML і JSON. Разом із джерелом генеруються первинні метадані: оригінальні назва та опис, посилання, тип архівної одиниці (канал, чат, чат-бот), дата створення. Колекції розміщені у спеціальних теках хмарного сховища.

Фахівці Центру міської історії центрально-східної Європи у Львові зазначають, що наразі немає усталеної практики та чітких стандартів архівування соціальних мереж, тому архівістам необхідно вирішити проблеми технологічного та етичного характеру. Зокрема, у професійній спільноті існують різні думки щодо обрання ефективної технології копіювання сторінок соціальних мереж, також не вироблена спільна позиція про правила користування майбутнім веб-архівом [5]. У такому архіві буде багато інформації особистого характеру, що може накладати певні обмеження доступу, хоча ця інформація власниками оприлюднювалася у мережах добровільно. Але архівістам треба якомога швидше визначитись з відповідями на ці виклики.

Джерела та література

1. «Мамочка, я не хочу умирать!» Щоденник з пекла. Автор – журналістка Надія Сухорукова. URL: <https://surl.li/wgenkn> (дата звернення: 21.03.2022)

2. Sosnovsky Evgeny. Маріупольський щоденник... URL: <https://www.facebook.com/evgeny.sosnovsky/posts/5107493516005560> (дата звернення: 15.05.2022)

3. Змерзла Ольга. Веб-архіви інтернету: список існуючих ресурсів. URL: <https://highload.tech/uk/web-archive/> (дата звернення: 27.03.2025).

4. Технології копіювання сторінок користувачів соціальних мереж для подальшого зберігання в Центральному державному електронному архіві України. Аналітичний огляд / Держ. архівна служба України; Центральний державний електронний архів України; уклад. : Лупанець М. О. Київ, 2016. 10 с.

5. Котубей-Геруцька Олеся. Навіщо архівувати телеграм-канали й мему для майбутніх поколінь: говоримо з дослідником Тарасом Назаруком. URL: <https://suspilne.media/culture/386051-naviso-doslidniki-arhivuut-telegram-kanali-j-memi-dla-majbutnih-pokolin-govorimo-z-tarasom-nazarukom/> (дата звернення: 27.03.2025)

Ксенія Талько, Ірина Недошитко

м. Тернопіль

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Сучасна бібліотека перебуває у стані парадигмального зсуву, перетворюючись із традиційного депозитарію друкованих фондів на гібридний інформаційно-освітній та культурний центр. У контексті глобальної діджиталізації, розвиток її інформаційно-комунікаційної інфраструктури (ІКІ) є не просто технічним оновленням, а стратегічним імперативом, що визначає здатність закладу ефективно виконувати свою місію [1]. Актуальність